

Növekvő jólét, de nem mindenkinek

Ben Bernanke 2006 februárja óta az Amerikai Egyesült Államok jegybankjának szerepét betöltő Fed elnöke. A következőkben összefoglaljuk egy, az Omahai Kereskedelmi Kamara előtt tartott beszédét, amelyben az Egyesült Államok gazdaságának elmúlt évtizedeiről beszél, hangsúlyozva a gazdasági dinamizmust és a fokozódó egyenlőtlenséget.

Amerika azon az elgondoláson alapszik: minden egyénnek meg kell adni a lehetőséget, hogy saját erejéből váljon sikeressé. Bernanke megfogalmazása szerint igazságosnak tartják a gazdasági esélyek egyenlő elosztását, hiszen ez adja a gazdaság erősségét. Nem biztosítják azonban, helyesen, a gazdasági kimenetek egyenlőségét, hiszen ez megghiúsítaná az ösztönzést a hatékonyságra, és megsemmisítené az erősen piaci alapú amerikai gazdaságot.

De ugyanakkor abban is hisznek az amerikaiak, hogy nem szabad engedni, hogy dinamikus változó gazdaságukban bárki túl mélyre kerüljön, különösen önhibáján kívül. Ha ezt hagynák, akkor tömegek kérdőjeleznék meg magát a dinamizmust, ami pedig a gazdasági fejlődés létfontosságú eleme.

A fenti elveket azonban többféleképpen is lehet értelmezni, és további kérdéseket vetnek fel. Például: hogyan biztosítjuk az egyensúlyt a piaci ösztönzők és a hátrányosabb helyzetűekkel való szolidaritás között? Az előbbi szolgálja a hatékonyságot és a növekedést, az utóbbi viszont csökkentheti az egyenlőtlenséget, igaz az ösztönzési rendszer gyengítése révén. Mielőtt bárki egy normatív elmélet megfogalmazásába kezdene, alaposan

meg kell vizsgálni a két elv közti kölcsönhatásokat. E kérdések azért is fontosak, mert bár az elmúlt időszakban Amerikában az életminőség jelentős javuláson ment keresztül, a gazdasági kimenetek egyenlőtlensége mégis fokozódott. Az egyenlőtlenséggel foglalkozó kutatások eredményeinek ismertetése után Bernanke kitér néhány gazdaságpolitikai javaslatra is.

TRENDEK A GAZDASÁGI JÓLÉT MÉRTÉKÉBEN ÉS ELOSZTÁSÁBAN

Az elmúlt hatvan évben egy órányi munkának a reálbére megháromszorozódott. A rendelkezésre álló jövedelem és a fogyasztás még ennél is nagyobb mértékben növekedett. Az életszínvonal egyéb mutatói is javultak, például az oktatás, vagy az egészségügy területén. Az amerikaiak jóléte tehát egyértelmű javulást mutat, mind az előző generációihoz, mind a világ többi részéhez képest.

Ugyanakkor a gazdasági kimenetek egyenlőtlensége is növekedett. A medián jövedelem 1979 óta 11,5%-kal nőtt, a 10. jövedelmi percentilis jövedelme azonban csupán 4%-kal, szemben a 90. percentilis 34%-ával. A szélesebb egyenlőtlenség a háztartások szintjén is megfigyelhető. Ezen adatok azonban csupán egy-egy év pillanatképei, és számos tény elfednek. Például egy idősebb és tapasztaltabb munkavállaló többet kereshet, mint egy pályakezdő, aki az idők folyamán maga is tapasztaltabbá válhat. Azok a tanulmányok, amelyek nyomon követik az egyének jövedelmét az idők folyamán, arra a következtetésre jutnak, hogy öt évente majdnem a lakosság fele egy másik jövedelmi kvintilisbe kerül, arról azonban még tart a vita, hogy a jövedel-

mi mobilitás változott-e az elmúlt időkben.

A GAZDASÁGI JÓLÉT MÉRTÉKÉNEK ÉS SZÓRÓDÁSÁNAK FORRÁSAI

A közgazdászok hosszabb időtávokat vizsgálva megállapították, hogy az életminőség és a termelékenység szintje között szoros kapcsolat áll fenn. Amerikában a termelékenység az elmúlt 60 évben folyamatosan növekedett, ami széles körben az életszínvonal javulását eredményezte. Tehát amikor egyenlőtlenségről beszélünk, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a mai amerikaiak döntő többsége olyan anyagi körülmények között élhet, amit a korábbi generációk megirigyelnének.

A növekvő egyenlőtlenség forrásainak felkutatása már problematikusabb: közgazdászoknak és politikusoknak egyaránt kihívást jelent az okok feltárása. Kulcsfontosságú lehet az oktatás, ugyanis azt tapasztaltuk az utóbbi évtizedekben, hogy az iskolai végzettség szerepe felértékelődött az egyenlőtlenség tényezői között. Erre magyarázatot adhat az, hogy az információs technológia fejlődésével a képzetesebb emberek jobban ki tudják használni az új eszközöket termelékenységük növelése érdekében.

A képzettség és az iskolai végzettség azonban nem elegendő az egyenlőtlenség kielégítő magyarázatához. Nem ad választ például arra, hogy az elmúlt időben miért emelkedett gyorsabban az alsó jövedelmi csoportok termelékenysége, mint a jövedelmi eloszlás közepén lévőké, annak ellenére, hogy az utóbbiak magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. De arra sem kapunk választ, hogy miért keletkeznek kiugróan magas jövedelmek az eloszlás tetején. Ez utóbbira talán az lehet a megoldás, hogy egy-egy

ember, aki "szupersztár" a saját szakterületén, immár az egész globalizált világpiacra bizonyíthatja tehetségét.

A globalizáció összességében nagyban hozzájárul a gazdasági növekedés serkentéséhez és az életszínvonal emeléséhez. Ugyanakkor az egyenlőtlenségnek is forrása, a technológiai fejlődés mellett. A szabad migráció a világ gazdaság fokozódó integrálódásának egyik vetülete. Az Egyesült Államokban a bevándorlók relatíve alacsony képzettséggel rendelkeznek, így az alacsony jövedelműek táborát erősítik, és munkakínálatuk csökkenti az alacsony képzettségű munka bérét.

A nemzetközi kereskedelemnek is eltérő hatásai vannak a különböző iparágak dolgozóira. Empirikus vizsgálatok alapján született tanulmányok azt állítják, hogy az elmúlt évtizedekben a nemzetközi kereskedelem csökkentette az alacsony képzettségű munka iránti keresletet Amerikában. Ugyanezt a hatást erősíti a vállalati tevékenységek kiszervezése (outsourcing), hiszen a kiszervezett munkák zöme szintén alacsonyabb képzettséget igényel. Más iparágakban megfigyelhető, hogy a nemzetközi kereskedelem növeli a reálbéreket, de összességében a bérek lassabb növekedéséhez vezetett azokban az iparágakban, amelyek relatíve több alacsonyan képzett munkást foglalkoztatnak. Azonban az eddigi bizonyítékok Bernanke olvasata szerint azt mutatják, hogy a globalizációnak sokkal kisebb hatása van a jövedelmek egyenlőtlenségére, mint a technológiához kötődő képzettségnek.

Végül érdemes megvizsgálni a munkaerőpiac intézményi változásait. A második világháborút követően csökkent a szakszervezetek taglétszáma, főként a nyolcvanas években. A szakszervezetek jellemzően a közepesen képzett munka bérének szóródását csökkentik, de hozzá kell tenni, hogy ez egy sokat vitatott té-

ma. Az ezt vizsgáló tanulmányok azt találták, hogy a hetvenes-nyolcvanas években a jövedelmi egyenlőtlenség növekedésének mintegy 10–20 százaléka magyarázható az alacsonyabb szakszervezeti aktivitással. Viták övezik a minimálbér hatásait is. Emelésének következménye, hogy növeli azoknak a reálbérét, akik foglalkoztatottak maradnak, de csökkentheti az alacsony képzettségűek foglalkoztatottságát. A fentiekből arra a következtetésre juthatunk, hogy az intézményi tényezők ma kevésbé meghatározók, mint a hetvenes-nyolcvanas években voltak, hiszen az elmúlt évtizedekben mind a minimálbér szintje, mind a szakszervezeti aktivitás alig változott.

NÉHÁNY POLITIKAI KÖVETKEZTETÉS

Hogyan kell a politikai döntéshozóknak fellépniük a fokozódó gazdasági egyenlőtlenséggel szemben, ha egyáltalán? Bernanke véleménye szerint nem szabad olyan intézkedéseket bevezetniük, amelyek akadályozhatják a munkaerőpiac és a tőkepiacok dinamizmusát és rugalmasságát, sem olyanokat, amelyek gátakat emelhetnek a nemzetközi kereskedelem útjába.

Egy jobb megközelítés, ha a politika engedi a növekedés forrásait dolgozni, de ugyanakkor próbálja tompítani az elosztási hatásokat. Például az átképzés megkönnyítésével, vagy a munkahelyváltoztatás költségeinek csökkentésével,

amit például egy rugalmasabb társadalombiztosítási rendszer eredményezne.

Mivel a növekvő egyenlőtlenség legfőbb oka az eltérő képzettség, olyan politikára van szükség, amely elősegíti a beruházást az oktatásba. Ez amellett, hogy segítheti az egyenlőtlenség mérséklését, kiszélesíti a gazdasági lehetőségeket. Fontos hangsúlyozni, hogy nem csak a hagyományos oktatási formákról van szó, hanem az internetes távoktatástól kezdve a munkahelyi továbbképzéseken át minden szóba jöhető képzési formáról. Az egyéneket egyébiránt erősen ösztönzi a piac is, hogy gazdaságilag és társadalmilag hasznos tudást szerezzenek. Bár a képzettségek elsajátítása végigkíséri életünket, nem lehet elég korán elkezdenni. A témával foglalkozó kutatások arra a következtetésre jutottak, hogy a korai gyermekkorban elkezdett oktatásnak kulcsfontosságú szerepe van a társadalmi problémák mérséklésében.

Zárásként Bernanke visszaül a bevezetőre: nem az a politika feladata, hogy megszüntesse az egyenlőtlenséget, hanem az, hogy minél szélesebb körben elérhetővé tegye a gazdasági lehetőségeket. Ha növeljük az esélyeket azáltal, hogy az oktatásra és a képzésre koncentrálnunk, az egyéneket és a családokat segítjük, miközben erősítjük a gazdaságot.

(Ben Bernanke: The Level and Distribution of Economic Well-Being. The Federal Reserve Board. 2007)

FARKAS MIKLÓS